

İNDİRİMCİLİK VE SEMANTİK YÜKSELME: DOĞRULUK ÇÖZÜMLEMESİNDEKİ BİR SORUNUN TANIMLANMASI

Deflationism and semantic ascent: defining a problem in the analysis of truth

Arman BESLER

Doktora mezunu, ODTÜ Felsefe Bölümü (Mart, 2015); armanbesler@gmail.com

Özet.

Yirminci yüzyıl indirimci doğruluk kuramları arasında en öne çıkan örneklerden biri Quine'in alıntı giderme yaklaşımıdır. Bu çalışma, alıntı giderme yaklaşımının merkezinde yer alan semantik yükselme kavramı ile genel olarak doğrulukla ilgili indirimci tavır arasında dikkate değer bir gerilim olduğunu savlamaktadır. Quine'in yaklaşımının dışındaki bazı indirimci yaklaşımlarda da var olan bu gerilim ışığında, doğruluk yükleme biçimine bir mantiki çözümleme aleti olarak güvenen ve güvenmeyen iki indirimcilik türünün ayırt edilebileceği gösterilmektedir.

Anahtar sözcükler: alıntı giderimi, isimleştirme giderimi, semantik yükselme, (doğrulukta) indirimcilik, doğruluk yüklemeli biçim, cümle nicelemesi, önermecilik.

Abstract.

One of the leading instances of the deflationary theories of truth in the 20th century is Quine's disquotational account. This paper argues that there is a considerable tension between the notion of semantic ascent – a notion central to the disquotational account – and the general deflationary attitude towards truth. In light of this tension, also witnessed in some deflationary accounts other than Quine's, it is shown that a separation is available between two kinds of deflationism, one that takes the truth-predicative form to be a reliable tool for logical analysis and one which does not.

Keywords: disquotation, denominalization, semantic ascent, deflationism (about truth), the truth-predicative form, sentential quantification, propositionalism.

1. Giriş: İndirimci Doğruluk Taslakları¹

Doğrulukta indirimcilik (*deflationism about truth*), kısaca, doğruluğun içerikli bir kavram olmadığı ve indirgemeci bir felsefi çözümleme gerektirmediği yönündeki yadsıyıcı iddiadır. İndirimcilik, yirminci yüzyılda birkaç ana değişke ile karşımıza çıkar; en önde gelenleri, Ramsey'e atfedilen – ve yanıltıcı bir başlığı olan – *fazlalık* kuramı (*redundancy theory*); Quine'in *alıntı giderme* yaklaşımı (*the disquotational account*); Grover, Camp ve Belnap'ın *cümle zamiri* yaklaşımı (*the prosentential account*); Williams'ın *doğruluğun buharlaşma* (*evaporation of truth*) tespiti; ve en önemli olarak da Horwich'in *enazcılığ* (*minimalism*). Bu türlerin her biri, söz edilen yadsıyıcı iddianın eğildiği temel görüngünün – yani, kabaca, doğruluğun içeriksizliğinin – belirli bir yönüne veya görünüşüne odaklanır ve indirimci iddiayı bu yönden veya bu görünüşe göre formüleştirir.²

Örneğin alıntı giderme yaklaşımına göre,³ doğruluk yüklemi, esas olarak, olgu bildirici (*fact-stating*) bir cümleyi dolaysızca alıntılamanın semantik etkilerini giderme, yani alıntı giderme (*disquotation*) aletidir. Cümle zamiri yaklaşımına göre⁴, doğruluk yüklemeli biçim (*the truth-predicative form*), sıradan/doğal dilde, konuşma veya yazı bağlamlarında isim ifadelerine çapraz gönderim yapan sıradan zamirlerin

1 Bu yazıda mantık formülleri için Leh notasyonunun Williams, 1976'daki yorumu tercih edilmiştir. Bu notasyon yorumunun unsurları şöyledir. "Πx...x...": Bütün x'ler için, ...x...; "Σx...x...": Bazı x'ler için, ...x...; "Np": değil (dir ki) p; "Cpq": p ise q; "Kpq": p ve q; "Apq": p veya q; "Epq": p eğer ve ancak q ise; "Ixy": x, y ile özdeştir. Denklik taslaklarında kullanılan "Nomp" ifadesi, "p" cümlesinin uygun bir isimleştirmesini (*nominalization*) belirtir. Bununla birlikte şu çok önemli terminolojik ayrımı da yapmamız yerinde olur: "ad" ve "adlanlandırma" terimleri, *semantik* birer kavramı anlatan İngilizce "name" ve "naming" ifadeleri yerine; "isim", "isim ifadesi" ve "isimleştirme" de, sırasıyla, *gramatik* birer kavramı anlatan "noun", "nominal expression/noun phrase" ve "nominalization" ifadeleri yerine kullanılmaktadır.

2 İndirimciliğin dört farklı düzeyden verilen bir nitelemesi ve öne çıkan değişkelerin enazcılığın bakış açısından bir eleştirisi için bkz. Horwich, 2010, s. 19 ve devamı.

3 Bu yaklaşımın en açık ifadesi için bkz. Quine, 1970; ve Quine'in, Lynch, 2001 derlemesinde 20. bölüm olarak basılmış olan "Truth" başlıklı yazısı.

4 Bkz. Grover, Camp ve Belnap, 1975; ayrıca Grover, 1992 derlemesi.

cümle düzeyindeki analoglarını – kısaca, cümle zamirlerini (*prosentences*) – inşa etmek için kullanılan bir gramatik alettir. Doğruluk yüklemesiyle inşa edilen cümle zamirleri, biçimsel mantık dilinde cümle değişkenleriyle sunulan hizmeti doğal dilde sunmaya yararlar; dolayısıyla doğruluk yüklemelerinin işlev yapısı (*functional structure*), sıradan bireylere yapılan nesne düzeyi yüklemelerde olduğu gibi parçalı değil, yekparedir (monolithic). Enazcılık yaklaşımına göreyse,⁵ “<p> doğrudur, eğer ve ancak p ise” biçimindeki maddi denklik taslağının (*material equivalence schema*) sorunsuz (yani açmaza düşürmeyen) örneklemelerinden meydana gelen doğruluk kuramı – asgari doğruluk kuramı (*the minimal theory of truth*) – doğruluk yüklemesinin temel *kullanım* örüntüsünü, dolayısıyla da *anlamını* kavramak için yeterlidir. Enazcılığa göre doğruluk yüklemi, cümle niceleyicilerini ve cümle değişkenlerini kullanan cümle nicelemesi çerçevesine ve deyiştirimli (*substitutional*) niceleme yorumuna, özellikle de sıradan dilde başvurmadan gramatik cümle konumu üzerine genelleme ve niceleme yapmayı sağlayan bir alettir.

İndirimci görüşleri bir araya getiren ilk ve temel nitelik, aslında, *artırımcı (inflationary/inflationist)* felsefi doğruluk kuramlarının çekirdeğini oluşturan artırımcı açıklama kalıbının yadsınmasıdır. Bu açıklama kalıbı, *artırımcı doğruluk taslağı* olarak adlandırabileceğimiz şu taslakta en yalın haliyle temsil edilir:

(AD) x doğrudur, eğer ve ancak x F ise.

Burada “x”, doğruluk taşıyıcı konumunda bulunabilecek bir tür cümle isimleştirmesi (ve en sıklıkla da bir cümle *adi*), “F” ise doğruluk özelliğinin/kavramının indirgendığı özellik/kavram veya özellikler/kavramlar bileşkesidir. Artırımcı doğruluk taslağının en parlak örnekleri arasında *mütekabiliyet* taslağı gelir: “x doğrudur, eğer ve ancak x gerçekliğe tekabül ediyorsa (veya mütekabilse)”. Artırımcı bir doğruluk kuramı, taslaklarla değil, kapatılmış genellemelerle iş görür; örneğin, en yaygın artırımcı doğruluk kuramı olan mütekabiliyet kuramı da (AD) yerine kabaca şu biçimi alan bir kapatılmış genellemeye başvurur: gerçekliğe mütekabil olan doğruluk taşıyıcılar (cümleler, önermeler, bildirimler, inançlar vb.) ve ancak onlar doğrudur. Diğer artırımcı kuramlar da (AD)’nin muadili olan taslakların kapatılmış genellemelerini doğruluğun çözümlemesi olarak öne sürerler.

Artırımcı açıklama kalıbına uygun doğruluk çözümlemelerinin ortak noktalarından biri, doğruluk taşıyıcılar (*truthbearers*) için *genel bir doğruluk koşulu* tanımlamalarıdır. Örneğin, mütekabiliyet kuramı, (diyelim ki) önermeler için doğru olmanın genel koşulunu gerçekliğe mütekabiliyet olarak tanımlar (veya tanımlamış olur). Benzer bir şekilde, pragmatik doğruluk kuramı için doğru olmanın değişmez koşulu, faydalı eyleme/edime yol açmaktır vb. İşte bu nokta, aynı zamanda indirimci görüşün çok açık bir biçimde ifade edilmesini kolaylaştırır. Şöyle ki, indirimci görüşler, doğruluk koşulunun genel bir tanımına gitmeyi – anlamlı bir biçimde – reddederler ve sıklıkla her doğruluk taşıyıcının, kendi doğruluk koşulunu kendisi için tanımlıyor oluşuna doğruluk çözümlemesinde merkezi bir yer verirler.⁷ Artırımcı ve indirimci çözümleme kalıpları arasındaki bu fark, başvurulan açıklama taslaklarının mantığı yapılarında açıkça temsil edilir. Artırımcı taslaklar, doğruluk taşıyıcı konumundan tam bir soyutlama yaparlar – çünkü taşıyıcıları sıradan birey değişkenleriyle temsil ederler – ve doğru doğruluk taşıyıcıların (*true truthbearers*) genel doğruluk koşulunu da çözümleyici yüklemde, yani “F”de, billurlaştırırlar.

Oysa indirimci taslaklar, her doğruluk taşıyıcının kendi doğruluk koşulunu kendisinin tanımlayışını, açıklanan ve açıklayan ifadeler (*explanandum* ve *explanans*) arasında bir gramatik oran kurarak

5 Bu yaklaşımın tam ifadesi Horwich, 1990’da verilir. Enazcı bakış açısının uygulamalarına ilişkin iyi bir derleme Horwich, 2010’dur. Bilim felsefesini ve meta-felsefeyi de kapsayan daha geniş uygulama alanları için Horwich, 2004’e bakılabilir.

6 Karşılıklı koşullu önerme biçimi Türkçe’de yaygın olarak “__ancak ve ancak__ise” olarak ifade edilir. Bu, İngilizce’deki *iki yönlü* “__if and only if__” kalıbının *hatalı* bir çevirisidir. “Ancak ve ancak”, olsa olsa, *tek yönlü* maddi içermeyi yalnızca *vurgulu* bir biçimde ifade eden “only and only if”in bir çevirisi olarak düşünülebilir.

7 Bunun bir örneği için bkz. Horwich, 1990, birinci basımın önsözü.

gösterirler. Bu öyle bir orandır ki, doğruluk koşulu tanımlanan taşıyıcının kendisinden, *o taşıyıcının doğru olmasının koşulunu* hiçbir dolayımaya girmeden okumamızı sağlar. Bu oranı kurmak için, indirimci taslaklar, doğruluk taşıyıcı konumundan *sınırlı* bir soyutlama yapar: açıklanan ifade, sıradan bir birey değişkenine yapılan birinci düzeyden bir yükleme olarak değil, bir cümle isimleştirmesine (*sentence nominalization*) yapılan, ilk aşamada da yüksek düzeyden görünen, bir yükleme olarak belirir:

Nomp doğrudur.⁸

Buna mukabil olarak da açıklayan ifade, *isimleştirmesine doğruluk yüklenen* cümlenin kendisinden başka birşey değildir:

p.

Böylece, indirimci taslaklar şu genel biçimi alır:

(İG)⁹ Nomp doğrudur, eğer ve ancak p ise.

Bu genel biçimi izleyen en temel iki indirimci taslak, Horwich'in enazcılığındaki denklik taslağı ile Quine'in doğruluk çözümlemesindeki alıntı giderme taslağıdır.

(D) <p> doğrudur, eğer ve ancak p ise.

(AG) "p" doğrudur, eğer ve ancak p ise.

Her iki taslakta da yukarıda söz edilen gramatik oran korunur; tek fark, sol tarafta yüklenici konumunda bulunan isim ifadesinin adlandırdığı doğruluk taşıyıcı *türündedir*. (D)'deki yüklenici, yani "<p>" ismi (*noun*), "p" cümlesinin ifade ettiği (ve aslında onun anlamı olduğu iddia edilen) önermenin adiyken (*name*), (AG)'deki yüklenici, yani "p" ismi, bizatihi "p" cümlesinin adıdır. Bu da zaten enazcılığın ve alıntı giderme yaklaşımının, doğruluk felsefesinde önemli bir yeri olan doğruluk taşıyıcılar sorusuna, yani doğruluk ve yanlışlık (veya doğru olmama) özelliklerini ne türden "şey"lerin yükledikleri sorusuna verdikleri yanıtlarda ifade edilir: doğruluk ve yanlışlığın (birincil) taşıyıcıları enazcılığa göre önermelerken, alıntı gidermeciliğe göre cümlelerdir.

(İG)'nin örneklemeleri olan bu indirimci taslakların, her doğruluk taşıyıcının kendi doğruluk koşulunu tanımlayışı, yani doğruluğun gramatik saydamlığı dışında ortak olarak ifade ettikleri çok önemli bir başka hakikat daha vardır: doğruluk yüklemine işe yararlığı veya doğruluk yüklemine fazlalık olmayışı (*the irredundancy of truth*). Doğruluğun gramatik saydamlığını gösteren en yalın taslak, fazlalık taslağı, aslında bir (İG) örnekleme değildir:

(FZ) Doğrudur ki p, eğer ve ancak p ise.

8 İngilizce "that p" biçiminden hareketle "Nomp" ifadesini Türkçe'de "p olduğu" veya "p olması" şeklinde okumamalıyız. "Nomp"nin sembolleştirdiği yapı, kabaca, "__nın __olduğu/olması" biçimindedir. Bu biçim, "p"nin alabileceği değerler karmaşıklaştığı ölçüde karmaşıklaşır, çünkü Türkçe, cümle isimleştirmesini – Latince'nin kendi *accusativus cum infinitivo* yapısında yaptığı gibi – cümle-altı unsurları (sub-sentential elements) *çekerek* gerçekleştirir.

9 İsimleştirme Giderimi (*denominalization*). Bu etiket için bkz. Künne, 2003.

Fazlalık taslağı, doğruluk ifadesinin (*alethic expression*), gerçekten fazlalık olduğu, yapı veya içerikle ilgili herhangi bir kayıp veya arıza olmadan yekten elenebileceği bir belirişini resimler. Fazlalık taslağındaki doğruluk *işlemcisi* "doğrudur ki__", olsa olsa varlığı ile yokluğu bir olan *özdeşlik doğruluk fonksiyonunu* ifade ediyor olabilir (Williams, 1976). Oysa (İG)'nin örneklemelerinde bu tür bir fazlalık söz konusu değildir: denkliğin gerçekleşebilmesi için doğruluk yüklemi elzemdir – doğruluk yüklemi kaldırıldığında, denkliğin *gramatik* düzeni bozulur: "Nomp, eğer ve ancak p ise" bozuk bir biçimdir (örneğin, "Kedinin paspasın üzerinde olduğu, eğer ve ancak kedi paspasın üzerindeyse").

(İG)'nin örneklemelerinde değil, ama bu örneklemelerin de örneklemelerinde, örneğin "Karın beyaz olduğu doğrudur, eğer ve ancak kar beyaz ise" cümlesinde, bir tür içerik fazlalığı (*content redundancy*) vardır: doğruluk yüklemine kaldırıldığı durumda nasıl bir cümleye varılacağı, cümle isimleştirmesinden, yani "Karın beyaz olduğu"ndan, okunabilmektedir, yani doğruluğun, yüklemde içerik bakımından hiçbir katkısı yoktur ve elenmesi de herhangi bir anlam kaybına yol açmaz. Ramsey buna benzer bir iddiayı dile getirdiği için savunduğu görüşe "fazlalık kuramı" denegelmıştır, ama Ramsey'in kendisi bile daha çok doğruluğun fazlalık olmadığı belirişleri önemsemiştir.¹⁰ Doğruluk yüklemi veya bir bütün olarak doğruluk yüklemeli biçim bu belirişlerinde *cümle genelleştirmesi* hizmetini sağlayan gramatik bir alettir. Bu, gramatik saydamlıktan sonra, indirimci açıklama kalıbının ikinci ana niteliğini bize verir.

2. Cümle Genelleştirmesi

Sıradan/doğal dilin genelleştirme kalıbı, çok kabaca, sınırlandırılmış (daha açıkça, *türü* işaretlenmiş, *sortally marked*) niceleyiciler ile birlikte bunlarla bağlantı kurabilen (yine çeşitli bakımlardan sınırlandırılmış) zamirlerden oluşur. Bu kalıp, yalnızca dünyanın, görece tartışmalı olmayan unsurları – bireyler – hakkındaki genellemeler için değil, dünyanın unsurları oldukları tartışmaya daha açık olan başka tür "şey"ler, mesela cümleler veya zikretmeler (*utterances*) üzerine, daha doğrusu, bunların gramatik konumları üzerine yapılan genelleştirmelerde de kullanılır. Cümle konumu üzerine yapılan nicelemelerde, niceleme ögesinin isim konumunu tutması sebebiyle cümlenin bildirme yahut bir koşul tanımlama kuvveti kaybedilir; öyleyse, niceleme ögesine eklendiğinde bu kuvveti geri kazandıracak, ama bunu da herhangi bir içerik değişikliğine yol açmadan yapacak, saydam yüklemelere (veya fiil ifadelerine) ihtiyaç vardır. Doğruluk yüklemine genelleştirmedeki katkısı tam olarak budur ve bu katkı *yüklemeli kanuni biçim inşa taslağı*nda (*predicative canonical form construction schema*) açıkça ifade edilir:

(YKBİ) Nomp F'dir, eğer ve ancak p ise.

"F" yüklem boşluğu uygun bir yüklemle doldurulduğunda bir yüklemeli kanuni cümle biçimi elde edilir; öyle ki, çok farklı gramatik/mantiki biçimler taşıyan cümleler tek bir kanuni cümle biçiminde aynı kalıba dökülür. Bu uygun yüklemelerden en yaygını doğruluk yüklemidir¹¹ ve ürettiği kanuni biçime yapılacak dönüştürmenin kuralı da (İG)'de ifade edilir.

Basit bir örnek olarak, "Özne" isimli bir konuşma öznesinin bildirdiği şu cümlelere göz atalım.

Kedi paspasın üzerinde.
Köpek mutsuz.

10 Bkz. Ramsey, 1991 (1927). Ramsey'in fazlalık iddiası, sınırlı bir fazlalık iddiasıdır: doğruluk yüklemi, ancak isimleştirilen cümle geri kazanılabilir olduğunda fazlalıktır. Doğruluk yüklemi kullanılarak yapılan cümle genellemelerinin çoğunda bu durum söz konusu değildir.

11 Diğer bir örnek de "___vakidir" (aşağı yukarı: "___is the case") yüklemidir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, (YKBİ)'nin, yukarıda verilen yüklemeli biçimli indirimci taslakların tamamından daha soyut olduğudur. Somuttan soyuta sıralama şöyledir: (AG) ile (D), (İG)'nin örneklemeleri, (İG)'nin kendisi de (YKBİ)'nin bir örneğidir. Şunun da belirtilmesi yerinde olur: (YKBİ)'de geçen "F" boşluğunu doldurabilecek olan yüklemelerin, "Nomp" ile temsil edilen cümle isimleştirmesinin *türüyle* deyiş uygunluğu (*idiomatic adequacy*) içinde olması gerekir. Örneğin, *kedinin paspasın üzerinde olduğu* için "vakidir/vaki değildir" diyebiliriz, ama "Kedi paspasın üzerinde" *cümlesi* için, veya kedinin masanın üzerinde olduğu *önermesi* için daha çok "doğrudur/yanlıştır" dememiz uygun düşer.

Kar beyazsa, çimen yeşil.

Birincisi iki yerli bağıntı, ikincisi basit (birli) yükleme, üçüncüsü ise koşullu biçiminde olan bu cümleler üzerine, Özne'yle olan ilişkileri bağlamında bir genelleme yapmak istiyoruz – diyelim ki Özne'nin zikrettiği her cümleyi kabul etmeye hazır olduğumuzu dile getirmek istiyoruz. Yapacağımız şey, bu cümleleri doğruluk yüklemeli kanuni biçime, yani "Nomp doğrudur" biçimine dönüştürüp

Kedinin paspasın üzerinde olduğu doğrudur.
Köpeğin mutsuz olduğu doğrudur.
Kar beyaz olduğunda çimenin (de) yeşil olduğu doğrudur.

Özne'yle olan bağıntılarını kurmaktan ibarettir:

Özne ne diyorsa doğrudur.

Bu yolla, Özne'nin söyleyip söyleyebileceği, belki bir çoğunu duymayacağımız, duysak da anlamayacağımız (kör atif durumu), ilkece sonsuz sayıda olabilecek cümleyi, tek bir sonlu genelleştirme biçiminde onayabiliriz. Doğruluk yüklemi, tek tek örnekler düzeyinde buharlaştırılabilir de, yani, örneğin,

Kedinin paspasın üzerinde olduğu doğrudur.

yerine basitçe

Kedi paspasın üzerinde.

diyebiliyor olsak da, Özne'ye atıfla yapılan genelleştirmeden ve benzeri genelleştirmelerden doğruluk yüklemine gramatik düzeni bozmadan kaldıramayız. İşte indirimci görüşler, doğruluk yüklemine bu işlevini, veya bu işleviyle çok yakından bağlantılı olan başka bir gramatik gerçeği, doğruluğun (doğal ve/veya mantıki dildeki) varlık sebebinin açıklaması olarak kabul eden görüşlerdir.

Doğruluk yüklemine biçiminin cümle genelleştirmesindeki katkısı özellikle de mantık "doğruluklarını" ifade etmek için kullandığımız cümle taslaklarını, yani açık cümleleri, kapalı cümlelere dönüştürürken açığa çıkar. Örneğin,

Kar beyazsa, kar beyazdır.
Kedi paspasın üzerindeyse, kedi paspasın üzerindedir.
Köpek mutsuzsa, köpek mutsuzdur.

cümlelerindeki ortak mantıki biçim "Cpp"¹² taslağıyla ifade edilebilir. Bu taslak, her cümlenin kendi kendisini (maddeten) içerdiği yönündeki mantıki doğruluğu resimler. Bu doğruluğu kapatılmış bir cümlede bildirmek için yapılması gereken tek şey, "Cpp" taslağını isimleştirerek (IG) yükleme taslağındaki özne konumuna oturtmak

"Cpp" doğrudur.

ve elde edilen ifadeyi, isimleştirme tür işaretlerini (*nominalization sortal marks*) kullanarak bir genellemeye dönüştürüp kapatmaktır:

"Cpp" biçimindeki bütün cümleler doğrudur.

Şimdi, mantık dilinde, bu genelleştirme, birey nicelemesi çerçevesi içine kabaca şöyle yerleştirilebilir:

ΠxCIxNomCppTx.¹³

12 1 numaralı dipnota bakınız.

13 "Tx": x doğrudur.

Ama elimizde cümle nicelemesi aletleri, yani cümle niceleyicileri ve cümle değişkenleri olduğu durumda, aynı bildirim, doğruluk yüklemine ve tür işaretli cümle isimleştirmelerine başvurulmadan da ifade edilebilir:

ΠρCp.

Dolayısıyla doğruluk yükleme biçimiyle, cümle nicelemesi biçimleri arasında sınırlı bir mütekabiliyet söz konusudur. Sınır şudur: birinci formülle temsil edilen doğruluk yüklemeli biçim, taslak cümlenin – yani “Cp”nin – *hakkında* konuşur veya onu *konu* edinirken, ikinci formülde temsil edilen cümle nicelemesi, konu bakımından “Cp”nin mümkün örneklemelerinden farklılaşmaz. “ΠxCIXNomCpTx” formülü, “Cp”yi önce *isimleştirir* (“NomCp”), sonra da birey *adlarını* çağırarak bir değişkenle özdeşlik bağıntısına sokar (“IXNomCp”); bunu yapmakla, “Cp”nin mümkün örneklemelerine göre daha *yüksek* bir *semantik* düzeye yerleşir. “ΠρCp” formülü ise biçimin kendisini, yani “Cp”yi *anmak* yerine *kullanır* ve böylece “Cp”nin mümkün örneklemeleriyle aynı semantik düzeyde kalır.

Doğruluğun indirimci çözümlemesinde hangi niceleme çerçevesi kullanılmalıdır? Bu soruya verilecek cevap ile *semantik yükselmeye* alınacak tavır arasındaki bağlantı açıktır. Doğal dilde doğruluk yüklemeli biçimi kullanan nicelemeler, son çözümlemede, birey nicelemesi çerçevesine oturtulursa, semantik yükselme kabul edilmiş olur. Bu ise doğruluk yüklemine işlevinin indirimci açıklamasının *semantik alçalma* bakımından verilmesini gerektirir. Oysa, son çözümlemede doğrudan cümle nicelemesi çerçevesi kullanılırsa, doğruluğun indirimci açıklaması *semantik yükselme-alçalma* kavram çifti kullanılmadan verilebilir. Bu iki strateji arasındaki farkı açıklamak için, söz edilen kavram çiftinin kökenine, yani Quine’in, merkezinde (AG) taslağı bulunan alıntı giderme yaklaşımına bakalım.

3. Alıntı Giderme Yaklaşımı

3.1 Önermecilik ve cümle nicelemesi

Quine’in alıntı giderme yaklaşımını betimlemeden önce, bir doğruluk yaklaşımının iki farklı ama bağlantılı anlamda alıntı giderme olabileceğini belirtmek yerinde olur. Birinci anlamda, doğruluk yaklaşımı, verili bir dilin olgu bildirici cümleleri için alıntı giderme taslağının bütün veya belli örneklemelerinden oluşan bir doğruluk *kuramı* halinde olabilir (Horsten, 2011: 50). İkinci anlamdaysa, doğruluk yaklaşımı, doğruluk yüklemine alıntı giderme taslağındaki görünüşünün veya geçişinin, doğruluğun dildeki genel görünüşünün tam bir açıklamasını (ve dolayısıyla anlamını) veriyor olduğunu iddia ettiği için alıntı giderme olabilir. Bu ikinci anlamda alıntı giderme bir doğruluk yaklaşımının, doğruluğun sıradan/doğal dil ve/veya mantıki çözümleme dilindeki varlık sebebinin alıntı giderme fikrine dayalı bir açıklamasını barındırması beklenir.

Açıktır ki Quine’in yaklaşımı esas olarak ikinci anlamıyla bir alıntı giderme yaklaşımıdır: Çünkü bu yaklaşım, doğruluğun için bir fazlalık olmadığını (yani niçin faydalı bir ifade olduğunu), doğruluk yüklemine alıntı giderme taslağının bazı (temel) örneklemelerindeki işleyişi üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Ne var ki bu iki anlam, Quine tarafından da tespit edildiği ve onandığı gibi, birbirinden o kadar da uzak değildir; Quine bu onamayı, kendi yaklaşımını, Tarski’ci dile özel doğruluk tanımları geliştirme programıyla ilinti içinde sunarak yapar. Söz konusu programın merkezinde yer alan fikir, karmaşıklık yapısı tam olarak yönetilen ve serimlenen verili bir biçimsel dil için doğruluğu, *biçim* ve *içerik* bakımından *uygun* olarak tanımlamaktır. İçerik uygunluğu (veya maddi uygunluk, *material adequacy*), önerilecek olan doğruluk tanımının, kendisi için tanım verilen dilin (ideal) kullanıcılarına ait sezgisel doğruluk kavramıyla veya mefhumuyla ne kadar örtüştüğüyle ilgilidir; öyle ki, önerilen

doğruluk tanımı, biçim bakımından sorunsuz olsa da *bildiğimiz anlamda* doğruluğu tanımlamıyor olabilir. (Örnek bir durum, önerilen doğruluk tanımının, verili sezgisel doğruluk mefhumunu tamamen düzeltmek veya değiştirmek için bir *reçete* olduğu durumdur.)

İçerikle ilgili bu koşulu basit ve kapsamsal bir şekilde bildirmenin bir yolu, önerilen doğruluk tanımının, doğruluk yüklemine ilgili sezgisel içeriği ifade edebilen kullanımlarındaki düzenliliği kanunlaştıran cümlelerin tamamını mantıklı olarak içermesini şart koşmaktır. Böyle bir kullanım düzenliliği, doğruluğun dildeki temel görünüşünü resimleyebilen "p' doğrudur, eğer ve ancak p ise" biçimindeki cümleler tarafından – yani alıntı giderme taslağının örneklemeleri tarafından – kanunlaştırılabilir. Öyleyse, verili dil için, içerik bakımından uygun bir tanımın, o dilde belirebilecek her bir olgu bildirici cümleye tekabül eden alıntı giderme taslağı örneklemesini mantıklı olarak içermesi beklenecektir.

Ama verili dilin bildirici cümleleri arasında Yalancı¹⁴ gibi cümleler bulunuyorsa, maddi uygunluk yalnızca biçim uygunluğu (*formal correctness*) pahasına elde edilebilir olacaktır, çünkü bu gibi özel cümlelere tekabül eden alıntı giderme taslağı örneklemeleri semantik açmazlara yol açacak, bu da verilen tanımın ve/veya kendisi için tanım verilen dilin biçim uygunsuzluğuna işaret etmiş olacaktır. Şimdi, maddi uygunluk kıstasını, biçim uygunluğuna zarar vermeyecek şekilde düzeltmenin yollarından biri, ilgili doğruluk kuramından – yani alıntı giderme taslağından elde edilen ilk örneklemeler dizisinden¹⁵– biçim uygunluğunu tehlikeye atan açmazlı örneklemeleri basitçe dışlamaktır. Bu açmazlı örneklemelerin en belirgin ortak özelliklerinden biri, tanımlanmakta olan doğruluk yüklemine kendisini barındırıyor olmalarıdır.¹⁶ O halde aranan düzeltme veya sınırlama kuralı, basitçe, şu olabilir: tanımın mantıklı olarak içereceği doğruluk kuramı, tanımlanan doğruluk yüklemine (veya onun zaman, kip veya kutup bakımından bir değişkesini) barındıran alıntı giderme taslağı örneklemelerinden oluşamaz.

İşte bu sınırlama sonrasında geriye kalan, (birinci, kapsamsal anlamıyla) alıntı gidermecisi doğruluk *kuramının* ta kendisidir. Bu kuram belirgin bir şekilde alıntı gidermecidir, çünkü kendisinden oluştuğu örneklemelerin her birinde, sol tarafta beliren doğruluk yüklemi ve ilgili cümleyi saran alıntı işaretleri, sağ tarafa geçildiğinde ilgili cümlelerin bağımsız geçişi lehine kaybolurlar – tek kelimeyle, doğruluk yüklemi, ilgili cümlelerin alıntılama görünüşünden *alintıyı giderir*. Quine, Yalancı açmazıyla ilgili bir tartışmanın bağlamında şunları söyler:

Doğruluk yüklemine S cümlesi için alıntı giderdiği şu durumda söylenir:

___doğrudur, eğer ve ancak___ise

biçimi, ilk boşlukta S adlandırıldığında ve ikinci boşluğa S'nin kendisi yazıldığında, doğru bir cümle olur. Öyleyse alıntı gidermecisi doğruluk yaklaşımının söylediği şey, doğruluk yüklemine bütün ezeli-ebedi cümleler¹⁷ için alıntı giderdiği. Ama antinominin [yani, Yalancı açmazının] bize öğrettiği şey şudur ki, bir dilde alıntılama ve yanyana getirme işlerini yapacak zararsız işaretler ve bunlarla birlikte temel mantığın işaretleri bulunuyorsa, bu dil aynı zamanda kendi ezeli-ebedi cümlelerinin hepsi için alıntı gideren bir doğruluk yüklemine – tutarsızlığa düşmeden – barındıramaz. Bu dilin doğruluk yüklemi, veya bu dilde bu yüklem en çok yakınsayan ifade her ne ise, ancak eksik olarak alıntı giderici olmalıdır. Daha belirli olarak, bu yüklem, yüklemi barındıran cümlelerin hepsi için alıntı giderme yapmamalıdır....Elbette, yüklemine yerine konabilecek ifadeleri barındıran cümlelerin hepsi için de alıntı giderme yapmamalıdır. Bu, alıntılama ve yanyana getirmeye olan özel yönelimi bir kenara bırakıldığında, özü itibarıyla Tarski'nin Teoremi olarak

14 Yalancı cümlesi, "Yalancı Açmazı" olarak bilinen semantik fenomeni doğuran tasarımıdır. Tasarım, basitçe, bizatihi kendisine yapılan yanlışlık/doğru olmama atfını (yüklemesini) adlandıran bir addır.

(Yalancı) Yalancı, doğru değildir.

Yalancı'nın söylediği doğruysa, Yalancı'nın doğru olmadığı doğrudur, çünkü Yalancı'nın söylediği, Yalancı'nın doğru olmadığıdır. Yok eğer Yalancı'nı söylediği doğru değilse, Yalancı'nın doğru olmadığı doğru değildir, yani Yalancı doğrudur. Her iki durumda da başlangıçta atanan doğruluk değerinin değiline varıldığı için açmaza düşülür.

Yalancı fenomeninin indirimci incelemeleri için bkz. Beall & Armour-Garb, 2005.

15 Kısaca, *bön doğruluk kuramı*, Horsten, 2011, s. 49.

16 Bu onların ortak özelliklerinden yalnızca biridir.

17 *Eternal sentences*; yani zaman, şahıs ve kip belirlenimlerinden bağımsız, kapallık/karanlık içermeyen, tam olarak yorumlanmış olgu bildirici cümleler.

bilinen vargıdır. (Lynch, 2001: 477)

Elbette alıntı gidermenin ve alıntı giderme yaklaşımının – *kuramın* değil yaklaşımının – yalnızca alıntı işaretlerinin (tırnakların) kaybolması fikriyle kavranamayacak yönleri vardır. Alıntı giderme, ortografik olmaktan çok semantik bir görüngüdür, çünkü doğal dilin doğrulukla ilgili kısmının – yani *doğal doğruluk konuşmasının* (*natural truth discourse*) – mantiki çözümlemesi fikriyle yakından ilintilidir.

Quine'in alıntı giderme yaklaşımı, doğruluk yüklemine varlık sebebinin, *önermeciliğin* (*propositionalism*) bir reddiyesi olacak şekilde açıklanmasından ibarettir. Genel olarak önermecilik, verili bir dil parçasının veya konuşmanın/söylemin mantiki-felsefi çözümlemesinde, (tam olarak yorumlanmış) olgu bildirici cümlelerin ifade ettiği varsayılan anlam varlıklarını, yani önermeleri, kullanmayı salık veren meta-felsefi tavidir. Örneğin, karakteristik cümleleri "Özne, ___-nın ___olduğuna/olduğunu/olmasına/olmasını ___-r" biçimindeki atıflar olan önerme tavırları konuşması¹⁸ için önermecilik, bu biçimdeki atıfların, "___-nın ___olduğu/olması" biçimindeki cümle isimleştirmelerini, ilgili cümlelerin ifade ettiği *önermelerin adları* olarak yalıtılan bir mantiki çözümleme programını savunur. Öyle ki, söz konusu atıfların her birinde, kendisine bir tür önerme tavrı alınan bir önerme vardır ve çözümlemenin öteki unsurları bu önermeyle olan bağıntıları ışığında teşhis edilirler.

Doğruluk için önermecilik ise, doğal doğruluk konuşmasının mantiki-felsefi çözümlemesindeki temel öğelerin, cümle isimleştirmeleri kılığındaki anlam varlıkları olan önermeler olduğunu ve doğruluk özelliğini birincil anlamıyla önermelerin – cümlelerin, zikretmelerin, inançların vs. değil önermelerin – taşıyabilir olduğunu savlar. Önermecilik yanlıları, doğruluğun felsefi çözümlemesinde önermelerin birincil konumda bulunduğunu farklı yollardan savunabilirler – örneğin, doğal konuşmadaki doğruluk/yanlılık yüklemelerinin aldığı yaygın biçimlerin önermeler lehine olduğunu iddia edebilirler – ama en etkili savunu, cümlelerin veya doğruluk taşıyıcı olarak öne sürülen öteki dil veya zihin unsurlarının birincil olamayacağını göstermek şeklinde dolaylı bir biçim alır. Bu savundaki temel fikir şudur: Doğruluk, gerçekliğin farklı türdeki temsillerinde – örneğin çeşitli sıradan/doğal dillerde, konuşmada, yazıda, düşüncede vs. – bildirilebilir; ama doğruluk, bütün bunlardan çok ve bunlardan oldukça bağımsız olarak dil dışı/zihin dışı gerçekliği ilgilendirir. Doğruluğu veya yanlılığı geniş anlamıyla üreten şey, ne gerçeklik hakkında konuşan cümleler ne de yine gerçeklik hakkındaki zikretmeler veya düşüncelerdir, ama gerçekliğin kendisidir. İşte bu hakikati en iyi yakalayan doğruluk taşıyıcı adayları, dilden bağımsız, konuşma veya düşünme ediminden bağımsız, ezeli-ebedi (zamandan bağımsız) ve belirsizlik içermiyor olarak tasarılan düşünce içerikleridir, yani önermelerdir.

Quine, doğruluk çözümlemesini önerme resme yönelten, doğruluğun esas olarak dil değil gerçeklikle ilgili olması gerekliliğinin, bu tür cümle isimleştirmesi kılığındaki unsurlar varsayılmadan da karşılanabileceğini savunur:

Önermeleri savunan felsefeciler, önermelere ihtiyacımızın olduğunu, çünkü doğruluğun cümleler için değil yalnızca önermeler için anlaşılabilir olduğunu söylemişlerdir. Buna verilebilecek direktme bir cevap, cümlelerin doğruluğunu önerme yanlısına kendi kabul ettiği terimlerle açıklayabileceğimiz şeklindedir: Anlamları, doğru önermeler olan cümleler, doğrudur. Burada herhangi bir anlaşmazlık varsa, bu önerme yanlısının kusurudur.

Ne var ki önerme yanlısının taşıdığı, doğruluğun birincil olarak önermeler için anlaşılır olduğu hissini daha derin ve daha karanlık bir sebebi vardır. Bu sebep, doğruluğun dilde değil gerçekliğin kendisinde zeminlenmesi gerektiği fikridir – oysa cümleler gerçekliğin değil dilin unsurlarıdır. Önerme yanlısı, doğruluğun zeminlenecek olduğu gerçekliği kesinlikle pespaye bir şekilde üretir: cümlelerin hayali izdüşümlerini alır. Ama doğruluğun gerçeklikte zeminlenmesi gerektiği konusunda haklıdır ve doğruluk hakikaten gerçeklikte zeminlidir. Bir cümle, ancak gerçeklik onu doğru kılıyorsa doğru olabilir. (Quine, 1970: 10)

Quine, indirimciliğin genel karakterine uygun olarak, doğruluğun bireylerin ve bağıntıların dünyasında zeminli oluşunu, doğruluk yüklemine bu aynı dünya üzerine özel bir tür genelleme yapma aleti

18 *Propositional attitudes discourse*. Bazı örnek atıflar şöyledir: "Özne, kedinin paspasın üzerinde *olduğunu* biliyor", "Özne, *karının beyaz olduğuna* inanıyor", "Özne, köpeğin mutsuz *olmasını* ister".

oluşuyla açıklar. Şimdi, sıradan birey nicelemesinde tanık olunan genellik, Quine'a göre, birey adından birey adına, örneğin "Tom"dan "Dick"e bir değişme biçimini alır; öyle ki, "Bütün insanlar ölümlüdür" gibi bir nicelemenin açıklanmış okuması "Tom'un adlandırabileceği türdeki bütün x'ler için, x ölümlüdür" şeklindedir.

Peki "Tom ölümlüdür veya Tom ölümlü değildir"ın buna paralel olan genelleştirmesi nasıl olabilir? Şöyle: "Cümlelerin adlandırdığı türden bütün p'ler için, p veya değil p". Ama cümleler ad değildir ve bu okuma düpedüz tutarsızdır; çünkü bu okuma "p"yi, hem cümle ifadeleri isteyen konumlarda hem de isim ifadesi isteyen bir konumda kullanır. Öyleyse, istediğimiz genelliği elde etmek için bir adım yukarı tırmanır ve cümlelerden bahsetmeye başlarız: "p veya değil p biçimindeki bütün cümleler doğrudur". (Quine, 1970: 11-12)

Quine'ın iddiası şudur: bir cümle, unsurları *adlandıramayacağı* için, "p" cümle taslağı bir değişken olarak kullanılamaz, yani herhangi bir nicelemenin matrisinde bağlanmış veya bağlanabilir olarak geçemez; çünkü bir niceleme çerçevesinin *değişme* (*variation*, yani değişkenlerin farklı değerler alması) için izleyebileceği yegane paradigma veya örnek kalıp, belli bir unsurlar kümesi için ad değiştirimidir.¹⁹ Cümle konumu üzerine niceleme yapmak, daha belirli olarak da dil dışı dünyada beliren cümlecil (yani ancak cümle genel biçimleriyle resimlenebilir) bir düzenliliği bildirmek için yapılacak olan, daha yüksek bir semantik düzeye yerleşmek ve söz konusu düzenliliği kanunlaştıran mantiki biçimi örnekleyen *cümlelerin kendilerini konu olarak almaktır*. Geriye kalan ise, bu "yeni" konuya, alıntılama öncesindeki bildirme kuvvetini yeniden sağlamaktır (çünkü adlandırılarak "konulaşan" cümle, artık *cümle* – yani bildirebilen/öne sürebilen bir ifade – değildir, yalnızca bir *isimdir*); bu da, cümlelerin alıntı adına doğruluk yüklemine (veya bu yüklem bir değişkesini) iliştiirmekle sağlanır: "Dilin kendisine gönderimde bulunan bir düzleme bu yükseliş, dünyadan yalnızca anlık bir çekilmedir, çünkü doğruluk yüklemine işlevi tam da dile gönderimin iptalidir. Doğruluk yüklemi şunun hatırlatmasıdır: cümlelerden bahsetmeye yönelik teknik bir yükselişe karşın gözlerimiz (hâlâ) dünyadadır" (Quine, 1970: 12).

3.2 Alıntı giderme ve semantik yükselme

Quine'ın, " 'Kar beyazdır' doğrudur" gibi alıntılmalı bir doğruluk yüklemesini ilgili nesne düzeyi cümleyle, yani "Kar beyazdır" ile denkleştirme biçimi, bunun *güçlü* bir denklik bağıntısı olduğunu ima eder.²⁰ Bu yoruma göre söz konusu bağıntı, daha açık olarak ifade edersek, alıntı giderme taslağının tek tek örneklemelerinin tarafları arasında gerçekleşen bir *anlam denkliği*, dolayısıyla da taslağın kendisinin tarafları arasında gerçekleşen bir *anlam yapısı özdeşliği* şeklindedir. Başka deyişle, " 'p' doğrudur" biçimindeki taslak ifade, "p" cümle taslağıyla aynı anlam yapısını cisimleştirir.

Dahası, söz edilen anlam yapısı denkliği, alıntı giderme taslağının sağ tarafında beliren yekpare cümle harfi lehine gerçekleşir: alıntılmalı doğruluk yüklem taslağının, yani " 'p' doğrudur"un, herhangi bir örneklemesinin gerçek/derin anlam yapısı, yekpare cümle harfinin (mütekebil) nesne düzeyi örneklemesinin iç mantıki/gramatik yapısı tarafından belirlenir. Örneğin, yekpare cümle taslak harfinin "Rab" biçiminde iki yerli bir bağıntı cümlesi ile değiştirildiği durumda, " 'Rab' doğrudur" biçimindeki mütekebil alıntılmalı doğruluk yüklemesinin anlam yapısı da aynı iki yerli bağıntı biçimini alacaktır. Yine, yekpare cümle taslağının "Σx...x..." genel biçiminde bir varlık nicelemesiyle değiştirildiği durumda, yine mütekebil alıntılmalı doğruluk yüklemesinin anlam yapısı, buna uygun olarak, varlık nicelemesi şeklinde olacaktır. Her iki durumda da alıntılmalı doğruluk yüklemesinin gerçek anlam yapısı, görünüşünün resimlediği anlam yapısından – yani tek yerli doğruluk yüklem yapısından – apaçık bir biçimde farklıdır. Quine bu durumu, alıntı giderme taslağının "Kar beyazdır" cümlesi için verilen örneklemesini ele alırken, çarpıcı bir yalınlıkta dile getirir: "Cümleye [yani "Kar beyazdır"a] doğru demekle, kara beyaz demiş oluruz" (Quine, 1970: 12). Quine, buna uygun olarak, doğruluk yüklemine, tekil ve genel alıntı gidermelerdeki ana işlevini, "nesnelere gönderim etkisinin" geri kazandırılması olarak ortaya koyar. Yani doğruluk yüklemine sağladığı (indirimci) hizmet, Quine'a göre, basit bir isimleştirme giderimi değil, bir tür *semantik alçalma*dır.

19 *Substitution of names*. Benzer bir niceleme anlayışının savunusu için bkz. Suppes, 1957. Grover'ın 1972'deki önermeler nicelemesi üzerine tartışması – ki 1975'te Camp ve Belnap ile birlikte ortaya koydukları cümle zamiri yaklaşımının temelini oluşturmaktadır – Quine ve Suppes'in bu kabulünün derin bir eleştirisini verir.

20 *Strong equivalence*. Bkz. yukarıda anılan Horwich, 2010'daki indirimcilikler sınıflaması; ayrıca Stoljar & Damjanovic'in *Stanford Encyclopedia of Philosophy*'deki indirimcilikle ilgili maddesi (2004 düzeltmesi).

Böylece, verili alıntılı doğruluk yüklemesinin serimlediği doğruluk yüklemeli biçim, *bir derin anlam yapısı belirteci olarak* güvenilmezdir. Ama bu, doğruluk yüklemeli biçimin, dolayısıyla da doğruluk yüklemelinin, mantıki çözümlene bakımından güvenilir olduğu iddiasıyla gerilim içindedir.²¹ Gerilimin kaynağı, gayet makul, hatta güzaf (*trivial*) sayılabilecek, şu önkabuldür: doğal/çözümlenen dilde verilen bir ifade tipinin derin anlam yapısı, bu ifade tipinin mantıki rejimantasyonu (yani mantıki çözümlene dilindeki çevirisi) yoluyla verilir. Bu önkabul makuldür, çünkü ifade tipleri için mantıki rejimantasyon vermenin amacı, bu ifade tiplerinin örneklemeleriyle gerçekten/aslında ne kastediliyor olduğunu açığa çıkarmak değilse nedir? Örneğin, bir belirli betimlemeye yüklem yapan bir doğal dil cümlesini Russell'vari mantıki çözümlenmeye konu edinmenin amacı, bu cümleyle kastedilenin söz konusu *betimlemenin adlandırdığı bireyin* belli bir koşulu gerçeklediğini ("Fa") değil de, *belli bir koşulu gerçekleyen en az bir ve en fazla bir bireyin* var olduğunu ve bunun başka bir koşulu daha gerçeklediğini ("IxFxGx", veya açılanmış haliyle "ΣxΠyKEFyIxyGx") göstermek değilse nedir?

Şimdi, bu gerilimi açığa çıkarmanın en kolay yolu, "alıntı giderme" ile tam olarak neyin kastedildiğini sormaktır. Alıntı giderme doğruluk yaklaşımına ilham veren fikrin, yalın alıntı giderme değil, daha belirli olarak cümle alıntısını giderme olduğu açıktır. Bir özel adı veya başka tür bir isim ifadesini alıntılarken, temel olarak tek bir şey yaparız: normal durumda bireyleri adlandırmak veya betimlemek için kullanılan şeyi *anmak* için bir üst semantik düzeye çıkarız. Bu, semantik yükselmenin yalın biçimidir. Ne var ki, isim ifadesi olmayan bir ifadeyi, özellikle de bir cümleyi alıntılarken yaptığımız en az iki şey vardır: kullanımdan anmaya doğru geçmeyle gerçekleşen bir semantik yükselme yapmakla kalmayıp, ifadenin gramatik kategorisini de değiştiririz – yani ifadeyi *isimleştiririz*. Öyleyse cümle alıntılması fonksiyonu, görece bağımsız iki fonksiyondan, yani *semantik yükselme* ve *isimleştirmeden* oluşur. Bu fonksiyonlar yalnızca görece bağımsızdır, çünkü her ne kadar bir cümleyi – "-ması/-dığı" inşalarında olduğu gibi – daha yüksek bir semantik düzeye çıkmadan, yani adlandırmadan veya konulaştırmadan isimleştirebilirsek de bir cümleyi isimleştirmeden tam anlamıyla anamayız.²²

Öyleyse şunu sormalıyız: doğruluk yüklemelinin işlevi tam olarak nedir? Semantik yükselme ve isimleştirme giderimi mi, yoksa yalnızca isimleştirme giderimi mi? Önümüze şöyle bir ikilem çıkar. Quine semantik yükselme terminolojisini ya ciddi/düz anlamıyla ya da mecazi anlamıyla kullanır. Birinci seçenekte, doğruluk yüklemi, dile gönderim etkisini iptal edemeyecektir, çünkü semantik yükselmenin gerçekleştiği durumda, doğruluk yüklemi, kaplamında, ifade ediyor olduğu doğruluk *özelliğinin* taşıyıcılarını barındıran gerçek (ama daha çok mantıki/gramatik karakterde) bir yüklem olacaktır – ve bu taşıyıcılar arasında da, adları alıntılı doğruluk yüklemelerinde özne konumunda geçen (olgu bildirici) cümleler bulunacaktır. Böylece doğruluk yüklemelinin sağlayabileceği tek şey alıntılama taslağının tarafları arasında bir maddi denklik bağıntısı olacak, Quine'in yukarıda anılan vecizesi de, "Kar beyazdır" cümlesine doğru demekle, kara *da* beyaz demiş olduğumuz anlamına gelmekle kalacaktır. İkinci durumda, yani "dünyadan anlık çekilme" ifadesinin yalnızca bir mecaz olarak kullanıldığı durumda ise alıntılı bir doğruluk yüklemesi, indirimci tavra uygun olarak, yalnızca görünüşte bir doğruluk yüklemesi olacaktır; ama bu da doğruluk yüklemeli biçimin, Quine'in belirttiğinin aksine, mantıki çözümlene bakımından güvenilmez bir biçim olduğu, yani doğruluk yüklemelinin son çözümlenmede (yani mantıki rejimantasyonda) buharlaştırılması gerektiği anlamına gelecektir.

Başka türlü söylersek, cümle alıntılması yapıldığında bir kez gerçek bir semantik yükselme gerçekleşiyorsa, bu yükselmenin etkisini – yani, dile gönderim etkisini – doğruluk yüklemesiyle

21 "Doğruluk yüklemi, genel kullanımında, yani 'x doğrudur'da olduğu gibi nicelenebilir bir değişkene eklenebilecek bir unsur olduğunda, kolay kolay elenemez"; Quine, 1970, s. 13.

22 Bir konuşma veya iletişim bağlamında, verili bir cümle ile, *anmadan* farklı türde bir ilişki kurmanın isimleştirmesiz yolları elbette vardır. Bunun en açık örnekleri, "Öyle", "Dediğin gibi", "Doğru" vb. cümle zamirlerinin kullanımınıdır. Ama tekrar belirtelim ki cümle zamirleri kullanıldığında yapılan şey cümleyi anmak değil, cümlelerin gördüğü işlevin aynısını onun yerine görecek bir tür boş cümle kalıbı kullanmaktır (veya kısaca, cümleler düzeyinde çapraz gönderim yapmaktır). Sıradan zamirler de aynı şeyi yaparlar: bir zamir, yerine durduğu adı anmaz, sadece onun işlevini görür, yani ilgili bireyi adlandırır. Zamir, adın adı değil, adın *proxy*sidir.

gidermenin *indirimciliğe uygun* bir yolu yoktur. Doğruluk yüklemi saydam bir ifade olacaksa, yani doğruluk yüklemeli biçim yalnızca *görünüşte* tek yerli bir yükleme olacaksa, verili ifadenin gerçek/derin anlam yapısının açığa çıkarılmasının beklendiği son çözümlemede bu yüklemeli biçimin *kaybolması* gerekecektir. Aksi halde, alıntı giderme taslağı, verili bir alıntılmalı doğruluk yüklemesinin doğruluk koşulundan fazlasını – özellikle de onun gerçek anlam yapısını – saptayamayacaktır.

4. Sonuç: Cümle Nicelemesi ve İndirimciliğin İki Türü

Öyleyse alıntı giderme fenomenini indirimciliğe uygun olarak ele almanın makul yolu, onu isimleştirme gideriminin *herhangi bir* örneklemesi olarak kabul etmektir. Başka deyişle, odaklanılması gereken saydamlık taslağı, isimleştirme giderim taslağının kendisidir. Bu taslakta ne anlık ne de kalıcı bir dünyadan çekilme söz konusudur: cümle isimleştirmeleri, cümlelerin veya benzeri türde varlıkların – örneğin önermelerin – *adları* değildir. Elbette bu anlayışa göre, nicelemedeki değişken değeri değişiminin izleyeceği paradigma ad değiştirmesi olamaz, çünkü bu, adlandırmanın yani semantik yükselmenin yeniden devreye girmesi – veya daha doğru bir ifadeyle, aslında hiç devreden çıkmamış olması – anlamına gelecektir. Semantik yükselme devredeyse, son çözümlemede doğruluk taşıyıcılardan, doğruluk kaplamından ve dolayısıyla (ister gramatik/mantiki isterse başka türden olsun) gerçek bir doğruluk yükleminden söz etmek durumundayız demektir. Bu da genel indirimci tavrın niteliğini bulanıklaştıracaktır.

Başka türlü ifade edersek, doğal dildeki doğruluk yüklemeli biçimin aslında bir cümle genel biçimi (*general form of sentence*) sağlayıcısı olduğunu savlayan indirimci yaklaşım, doğruluk yüklemeli biçimin bu konumunu *göstermelidir*, bunu yapmanın da sağlıklı yolu, doğruluk konuşmasının çözümlendiği mantık dilinde doğruluk yüklemeli biçimi buharlaştıran bir tercüme programını benimsemektir. Ama böyle bir tercüme programı, yukarıda belirtildiği gibi, cümle niceleyicilerini ve cümle değişkenlerini kullanan cümle nicelemesi çerçevesini kabul etmek durumunda kalacaktır. Bu programın en parlak iki örneği, Grover, Camp ve Belnap'ın 1975'te geliştirdiği cümle zamiri yaklaşımı ile Williams'ın 1976'da – Arthur N. Prior'ın daha önceki tespitlerine dayanan – buharlaşma tespitidir. Cümle zamiri yaklaşımının yaptığı, kısaca, cümle nicelemesi çerçevesinin doğal dildeki bir tür izdüşümünü almak (cümle zamiri İngilizce'si, *prosentential English*) ve doğruluk yüklemeli biçimi kullanan doğal doğruluk konuşmasının temel yapılarının, aynı biçime hiç ihtiyaç duymayan bu izdüşüme tam olarak tercüme edilebildiğini, dolayısıyla da doğruluk yüklemelinin gerçek bir yüklem olmadığını göstermektir. Williams ise doğruluk taşıyıcı ifadelerinin (*truthbearer expressions*) genel biçiminin, aslında, Russell'vari belirli betimlemelerin cümleci muadilleri – yani, cümleci belirli betimlemeler – olduğunu tespit eder ve doğruluk yüklemelinin, doğal dilde cümleci betimlemelerin eksiksiz belirleşlerini (*complete appearances*) karşılamaya yarayan bir tür *tamamlayıcı* olmakla kaldığını gösterir. Williams'a göre, doğal dil, her türden belirli betimleme için isim ifadeleri kullanma eğilimi sebebiyle, sıradan belirli betimlemelerden farklı olarak bildirme kuvvetine sahip olan cümleci belirli betimlemeleri karşılamak için saydam bir yüklemi, doğruluk yüklemeli kullanmak durumunda kalır. Ama her iki yaklaşım da, son kertede, doğal doğruluk konuşmasından biçimsel cümle nicelemesi çerçevesine (indirimci) bir *tercüme* programıdır.

Burada önemli olan, her iki yaklaşımın da cümle nicelemesi çerçevesini meşru bir çözümleme çerçevesi sayıyor ve bu yolla da doğruluk yüklemelinin son çözümlemedeki güvenilmezliğini öne sürüyor olduğudur. Quine'in alıntı giderme yaklaşımı ve Horwich'in enazcılığı ise, tam aksine, doğruluk yüklemelinin işe yararlığını, tam da cümle nicelemesi çerçevesinin gayrimeşruluğuna dayandırır. Bu sebeple de Quine ve Horwich, doğruluk yüklemeli biçimin son çözümlemede de güvenilir olduğunu savlamak zorunda kalırlar. Bu zorunluluk, iki yaklaşımı da, (İG)'nin adlandıran, yani semantik yükselmeyi onayan örneklemelerini – yani, sırasıyla (AG) ve (D)'yi – kullanmaya götürür. Böylece semantik yükselmeli indirimcilik, bir tercüme programı olmakla kalmaz, çünkü son çözümleme diline yapılan tercümede hâlâ yerinde durmakta olan doğruluk yüklemeli biçimin kendisinin de, yani "Tx"nin de, indirimci bir açıklamaya ihtiyacı vardır.

Bu açıklamanın doğası, semantik yükselmeli indirimciliğin verimsiz bir konum olduğuna işaret eder.

Çünkü son çözümlemede, indirimci açıklamanın bir gereği olarak "Tx" biçiminden "p" biçimine yürümenin tek yolu, "x" konumuyla "p"yi *önceden* bağlantılandırmış olmaktır:

ΠxCİxNompETxp.

Bu, faydasız bir dolayımıdır, çünkü formül (i) cümle nicelemesi aletlerini kullanmıyor olsa da cümle *taslak* harfini kullanmaktadır, böylece kapalı bir ifade biçimini alamaz; ve (ii) son çözümleme düzeyinde "Nomp" gibi cümle isimleştirmesi işini yükleneyecek tartışmalı bir yapıya (örneğin, Horwich'in (D) taslağındaki "<p>" yapısına) yer vermiş olur. Bir tercüme programı olarak indirimcilik, yani semantik yükselmesiz indirimcilik ise doğal doğruluk konuşmasının yapılarını çözümleme diline *doğrudan* cümle nicelemeleri olarak yansıtma stratejisidir. Aslında bu strateji, cümle nicelemesinin meşruiyeti sorusuna da verilen güzaf bir cevaptır: cümle nicelemesi çerçevesi, en az bu çerçevenin "doğal okuması" olan doğal doğruluk konuşması kadar meşrudur. İndirimciliğin semantik yükselmesiz biçimi, enazcılığın farklı bir biçimde de olsa "Doğruluğun özü nedir?" sorusunu yanıtlamaya çalıştığını ve dolayısıyla aslında indirimci bir konum olmadığını düşünen Richard Kirkham'ın indirimci iddia formüllemesiyle de tam bir uyum halindedir: "[D]oğruluk özelliği yoktur, bu yüzden de hiçbir şey doğruluk taşıyıcı değildir" (Kirkham, 1992: 311).

Kaynakça

- BEALL, J. C.; ARMOUR-GARB, B. (ed.) (2005), *Deflationism and Paradox*, Oxford University Press, New York.
- GROVER, Dorothy L. (1992), *A Prosentential Theory of Truth*, Princeton University Press, Oxford.
- GROVER, Dorothy L.; CAMP, Jr., John L.; BELNAP, Jr., Nuel D. (1975), "A Prosentential Theory of Truth", *Philosophical Studies*, 27 (2), s. 73-125.
- HORSTEN, Leon (2011), *The Tarskian Turn: Deflationism and Axiomatic Truth*, The MIT Press, Cambridge (Mass.), Londra.
- HORWICH, Paul (2004), *From a Deflationary Point of View*, Oxford University Press, New York.
- HORWICH, Paul (1990), *Truth*, Oxford University Press, New York.
- HORWICH, Paul (2010), *Truth, Meaning, Reality*, Oxford University Press, New York.
- KIRKHAM, Richard L. (1992), *Theories of Truth*, The MIT Press, Massachusetts.
- KÜNNE, Wolfgang (2003), *Conceptions of Truth*, Oxford University Press, New York.
- LYNCH, Michael P. (ed.) (2001), *The Nature of Truth*, The MIT Press, Massachusetts.
- QUINE, Willard Van Orman (1970), *Philosophy of Logic*, Harvard University Press, Cambridge (Mass.), Londra.
- RAMSEY, Frank P. (1991), *On Truth: Original Manuscript Material (1927-1929) from the Ramsey Collection at the University of Pittsburgh*, Rescher, N. ve Majer, U. (ed.), Springer Science+Business Media, Dordrecht.
- STOLJAR, Daniel; DAMNJANOVIC, Nic (2014), "The Deflationary Theory of Truth", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (ed.), URL=<<http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/truth-deflationary/>>.
- SUPPES, Patrick (1957), *Introduction to Logic*, Van Nostrand Reinhold Company, New York.
- WILLIAMS, Christopher J. F. (1976), *What is Truth?*, Cambridge University Press, New York.